

במדבר פרק ט' – פסח שני

דודי זינגר

הערה:

חשוב להדגיש ולומר: כשמופיעה בתנ"ך המילה "פסח", כוונתה לדבר אחד בלבד והוא "קרבן הפסח".

הערה:

אנו פותחים את לימודנו בספר במדבר בפרק ט'. בחרנו לפתוח בפסח ובפסח שני בעקבות השבח של הטמאים למת המתאמצים לקיים מצווה ולהקריב את קרבן הפסח.

נשים לב!

בספר שמות פרק יב' אנו מצוויים על הקרבת קורבן הפסח, הפסוקים עוסקים באירוע חד פעמי בטרם בני ישראל יצאו ממצרים, ולא בציווי לכל הדורות, פסח זה נקרא "פסח מצרים"

"פסח דורות" – בצמוד לציווי על פסח מצרים מצטווים בני ישראל על "פסח דורות", הקרבת קורבן פסח ביד' בניסן וחגיגת החג במשך שבעה ימים, כזיכרון יציאת מצרים.

הערה:

את הלימוד של חומש במדבר אנו פותחים בפרשת הפסח שחגגו בני ישראל במדבר, זהו הפסח הראשון, אשר נחגג בפעם הראשונה בשנה השניה של בני ישראל במדבר והוא נקרא "פסח מדבר"

הערה:

בעקבות הציווי על הקרבת קורבן הפסח במדבר, מתבררים דיני פסח שני, שהוא זמן מיוחד להשלמת הקרבת קורבן הפסח למי שלא יכלו להקריב את הקורבן במועדו (ביד' בניסן).

במדבר פרק ט':

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן--לֵאמֹר. ב וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הַפֶּסַח, בְּמוֹעֲדוֹ. ג בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר-יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרָבִים, תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ--בְּמוֹעֲדוֹ; כָּל-חֻקְתָּיו וְכָל-מִשְׁפָּטָיו, תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ. ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח.

הסבר:

ה' מצווה את בני ישראל בחודש הראשון (חודש ניסן) בשנה השנייה מיציאת מצרים להקריב את קורבן הפסח ביד' בניסן בין הערבים. (בין הערבים הוא הזמן בין שקיעת השמש לצאת הכוכבים, זמן בו יש אור יום, אך השמש כבר שוקעת ולא נראית בשמים).

נשים לב!!

הציווי על הקרבת קורבן הפסח הוא במועדו (בזמן- ביד בניסן), כלומר אין אפשרות להקריב את הפסח אחרי יד' בניסן, ומי שלא יכול להקריב את הפסח ביד בניסן בגלל שהיה טמא מפספס את המצווה.

קושי (שאלה):

נקרא את הפסוק הראשון מספר במדבר (פרק א'): :

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי, בְּאַהֲל מוֹעֵד: **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית, לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם--לֵאמֹר**

נראה שספר במדבר מתחיל באירוע המתקיים בחודש השני בשנה השניה לצאת בני ישראל.

הפרק שלנו (פרק ט') מתחיל באירוע (ציווי על הקרבת קורבן הפסח) המתקיים בחודש הראשון בשנה השנייה לצאת בני ישראל ממצרים.

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְבַר-סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, **בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן--לֵאמֹר .**

נשים לב! פרק ט' מופיע בספר במדבר אחרי פרק א', אבל בפועל האירועים של פרק ט' היו חודש לפני האירועים של פרק א'.

הקושי הוא : מדוע ספר במדבר לא מתחיל בפרק הראשון בציווי על הקרבת קורבן הפסח, ובמקום זה הוא מתחיל באירוע שהתקיים חודש אחרי הציווי על קורבן הפסח? על פניו הפרקים צרכים להיות מסודרים לפי הסדר שהם אירעו?

רש"י מתייחס לשאלה זו:

רש"י [א]:
בחדש הראשון - פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר, למדת שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה.
ולמה לא פתח בזו, מפני שהוא גנותן של ישראל, שכל ארבעים שנה שהיו ישראל

תירוץ הקושיה (תשובה):

השאלה מדוע הציווי על פסח שקרה בחודש הראשון מופיע בספר במדבר בפרק ט' ולפניו מופיעים אירועים שהיו בחודש השני, מבוססת על המחשבה שפרקי התורה תמיד צרכים להיות מסודרים לפי הסדר של הזמנים בהם היו האירועים, על כך אומר רש"י " אין מוקדם ומאוחר בתורה", לפי רש"י העיקרון שהפרקים מסודרים לפי סדר הזמן שלהם, לא מחייב ובהחלט יתכן לפעמים מצב שהפרקים יהיו מסודרים לא לפי רצף הזמן, כפי שאנחנו רואים בפתיחה של ספר במדבר.

שאלה:

אם יש אי סדר בתיאור האירועים מבחינה היסטורית מה הסיבה לכך?

תשובה:

לפי רש"י הסיבה לשינוי בסדר הזמנים בפרקים הראשונים בספר במדבר (בדרך כלל התורה מסודרת לפי סדר הזמנים וכאשר יש שינוי יש לכך סיבה), היא על מנת לא לפתוח בעניין בו יש גנאי על בני ישראל כפי שיש בעניין פרשת הפסח, שבני ישראל חגגו את הפסח במדבר רק פעם אחת בארבעים שנה. ולכן הקדימה התורה את נושא מפקד (ספירת) בני ישראל במדבר לעניין חגיגת הפסח במדבר.

הערה:

רש"י מלמד אותנו את הערך החשוב של הבאת שבחן של ישראל. זאת הסיבה לפתיחת הספר במפקד ולא בפרשת פסח שני.

שאלה:

מה הגנאי של בני ישראל בעניין הקרבת קורבן הפסח במדבר, שבגללו ספר במדבר לא מתחיל בציווי קורבן הפסח, אלא במפקד בני ישראל למרות שמבחינת הזמנים הציווי על המפקד היה אחרי הציווי על קורבן הפסח?

תשובה:

הגנאי של בני ישראל בעניין קורבן הפסח במדבר הוא שהם הקריבו אותו רק פעם אחת בכל 40 השנים שהיו במדבר.

בקשת טמאי נפש האדם, לעשות את הפסח (פסוקים ו-ח)

ו ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא: ז ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקרב את קרבן ה' במעדו בתוך בני ישראל: ח ויאמר אלהים משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם:

הסבר:

אנשים שהיו פטורים מקרבן הפסח בגלל שהיו טמאים למת, פנו למשה רבינו בבקשה לקיום מצוות קרבן הפסח גם אחרי יד' בניסן, מתוך צער על כך שלא יכלו להקריב את הפסח בזמן הקרבתו מאחר והיו טמאים, בקשה זו מלמדת על שבחם של ישראל שרצו בקיום המצוות, ולא שמחו בפטור שהיה להם מן המצווה.

נשים לב!!

בזכות בקשת הטמאים למת התחדשה לישראל מצוות פסח שני, בדרך כלל המקור לציווי הוא הקב"ה אשר מוסר למשה את הציווי אותו הוא מצווה את בני ישראל (" וידבר ה' אל משה לאמור ") המקור לציווי על פסח שני הוא הטמאים למת (" ויאמר אלהים משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ") .

הערה:

יש להבחין בין הציווי על אכילת מצות לבין קרבן הפסח, הטמאים יכולים לקיים את הציווי של אכילת מצות, שכן אין הוא קשור בטומאה וטהרה, רק את קרבן הפסח נאסר עליהם להקריב ואותו ביקשו הטמאים להשלים.

ח ויאמר אלהים משה עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם:

הסבר: משה לא יודע כיצד לענות לבקשת הטמאים והוא אומר להם שעליו לפנות לה'.

הערה:

רש"י מלמד אותנו מתוך תשובת משה לטמאים " עמדו ואשמע מה יצוה ה' לכם" על שבחו של משה – מהמילים 'עמדו ואשמעה' עולה שבחו של משה שהיה יכול לפנות לקב"ה בכל זמן מתוך ידיעה שיקבל מענה מה', כתלמיד היודע שיקבל מענה לשאלותיו מהמורה, זהו מצב ייחודי למשה רבינו שהיה ברמת נבואה כל כך גבוהה שיכל לפנות לה' ולקבל מיד תשובה.

רש"י [ז]:

למה נגרע -...אמר להם עמדו ואשמעה, כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח. שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה. וראויה היתה פרשה זו להאמר על ידי משה כשאר כל התורה כולה, אלא שזכו אלו

שאלה: מהיכן לומד רש"י על שבחו של משה שיכל לפנות לה' תמיד מתוך ידיעה שיקבל תשובה בכל שעה שיפנה?

הערה:

רש"י לומד שמשה יכל לפנות לה' ולקבל מיד תשובה מדברי משה לטמאים " עמדו ואשמעה", המתינו זמן קצר (זמן שניתן להעביר בעמידה ללא ישיבה) ואשמע- ואקבל מייד תשובה מה'.

שאלה:

בחלק השני של פירושו, רש"י עוסק בשאלה מדוע פרשת פסח שני לא נאמרה לכתחילה על ידי משה והיא התגלתה בנסיבות אחרות.

תשובה:

רש"י מלמד אותנו רעיון רוחני " מגלגלים זכות על ידי זכאי", כלומר הסיבה לכך שהציווי על פסח שני (מועד נוסף להקרבת קורבן הפסח למי שהיה טמא במועד המקורי), נכתב באריכות תוך תיאור דו שיח בין הטמאים למשה, במקום לקצר ולאומר את הדברים כציווי של ה' למשה היא **על מנת לתת זכות לאותם הטמאים שבזכותם התאפשר לכל הטמאים ביד' בניסן מועד הקרבת קורבן הפסח לאורך כל הדורות להקריב את קורבן הפסח.**

הערה:

מתוך דברי רש"י עולה שבח כפול:

השבח למשה – מהמילים 'עמדו ואשמעה' עולה שבחו של משה שהיה יכול לפנות לקב"ה כתלמיד היודע שיקבל מענה לשאלותיו מהמורה.
השבח לישראל – עצם הבקשה מלמדת על שבחם של ישראל אשר רוצים בקיום המצוות, ואינם רוצים להפסיד את ההזדמנות לקיים את המצווה.

תשובת ה' (פסוקים ט-יד)

ט וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: י דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדָרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה': יא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרָבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ: יב לֹא יִשְׂאֲרוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְעַצֶּם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ כְּכֹל חֻקֵּי הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:

הערה:

במענה ה' לבקשת הפונים מתקבל היתר להשלים את הבאת הקרבן במועד מאוחר יותר בידי באייר, מועד זה נקרא "פסח שני".

נשים לב!!

הטמאים בטומאת מת היו אלו שבקשו תשובה לבעיה בה נתקלו בכך שלא יכלו להקריב את קורבן הפסח בזמן, בתשובת ה' יש הרחבה של ההיתר להקריב את קורבן הפסח חודש אחרי בידי באייר הוא פסח שני, וההיתר הוא לא רק לטמאי המת, אלא גם למי שהיו בדרך רחוקה ובגלל המרחק הרב לא יכלו להגיע לירושלים ולהקריב את קורבן הפסח בזמנו.

יג וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדָרְךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא מֵעַמִּיחָ פִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדְזוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

הערה:

לצד ההיתר בהקרבת פסח שני למי שהיו טמאים למת או בדרך ארוכה יש איסור להקרבת הקורבן למי שלא הקריב אותו בזמן (ביד' בניסן), למרות שיכל להקריב ועונשו כרת (מיתה בידי שמים)

דיני פסח שני וההבדל בינו לבין פסח ראשון (פסוקים יא'-יב')

יֵא בַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרֵבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים
יֹאכְלֶהוּ: יב לֹא יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקָר וְעֶצֶם לֹא יִשְׂבְּרוּ בּוֹ כְּכֹל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ
אֹתוֹ:

הערה:

אנו לומדים מן הפסוקים כי דיני פסח שני בחלקם זהים ובחלקם אינם זהים לדיני פסח ראשון לדוגמה:

- א. שעת ההקרבה זהה.
- ב. אופן אכילת הקורבן זהים.
- ג. אין איסור חמץ בפסח שני כלל.

(על ההבדלים הנוספים בין פסח שני למי שרוצה להרחיב ניתן ללמוד במשנה במסכת פסחים פרק ט' משנה ג').

שאלה:

מדוע דווקא בפסח יש 'הזדמנות שניה'?

ישנו כלל בהלכות קרבנות שאומר: 'עבר זמנו - בטל קרבנו'. אדם איננו יכול להקריב קרבן אחרי זמנו. השאלה היא, מדוע ניתנה לבני ישראל אפשרות להשלים את מצוות קרבן הפסח למרות שעבר זמן הקרבת קורבן הפסח?

תשובה:

נראה ששי חשיבות גדולה לקורבן הפסח ולכן אותם אנשים שהיו טמאים למת לא היו מוכנים להפסיד את הקרבן ושהקב"ה.

שאלה: מהי חשיבות קורבן הפסח?

תשובה: קורבן הפסח מסמל את יצאת מצרים שהיתה בנס גלוי לעיני כל העמים, וראו כולם את השגחתו של ה' בעולם הזה על עם ישראל, והטמאים למת לא רצו לפספס את האפשרות להיות חלק מזכירת הנס הגדול והתגלות ה' בעולם.

בעל ספר החינוך כותב במצוה שפ:

משרשי המצוה: לפי שמצות הפסח הוא אות חזק וברור לכל רואי השמש בחידוש העולם, כי אז בעת ההיא עשה עמנו האל ברוך הוא נסים ונפלאות גדולות ושינה טבע העולם לעיני עמים רבים, וראו כל עמי הארץ כי השגחתו ויכלתו בתחתונים... וענין חידוש העולם הוא העמוד החזק באמונתנו ובתורתנו... על כן היה מרצונו ברוך הוא לזכות במצוה זו הנכבדת כל איש מישראל ואל יעכבהו אונס וריחוק מקום מעשותה, כי אם יקרהו עוון שבאונס בחדש הראשון ולא זכה בה עם הקודמין יעשה אותה בחדש השני.

הערה:

מצוות קורבן הפסח ומצוות ברית המילה הן שתי מצוות ה'עשה' היחידות שיש עליהן חיוב כרת (מיתה בידי שמים) אם לא קיימו אותם, את ברית המילה ניתן לתקן במקרה שלא יכולים לעשות בזמן ולקיים אותה ברגע שמתאפשר, בעניין קורבן הפסח לא היה תיקון (עבר שמנו בטל קורבנו), ולכן היה צריך את החידוש בציווי של "פסח שני".

המשמעות הרעיונית של פרשת הפסח לפני פרשת המסע בהמשך:

הערה:

בספר שמות- בני ישראל מקריבים במצרים את קורבן הפסח ויוצאים ממצרים לכיוון הר סיני לקבל את התורה.

בספר במדבר- בני ישראל מתחילים את המסע במדבר לארץ ישראל ששה ימים אחרי הקרבת קורבן פסח שני, כפי שמופיע בחלק השני של פרק ט'.

מכאן נראה את שתי המטרות של יציאת מצרים:

1. קבלת התורה –

”בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה” (שמות ג, יב).

2. כניסה לארץ ישראל –

”וַיֹּאמֶר לְהִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֵתוֹ מִן הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי הַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי” (שמות ג, ח)